JINA: _____NAMBARI: _____

SAHIHI: _____TAREHE: _____

102/2
KISWAHILI
KARATASI 2
JULAI / AGOSTI 2017
MUDA: SAA 2$^1/_2$

SCHOOL BASED FORM 4 EXAM - 2017
HATI YA KUHITIMU ELIMU YA SEKONDARI KISWAHILI

Maagizo

1. Jibu maswali yote.
2. Majibu yote yaandikwe katika nafasi zilizoachwa katika kijitabu hiki cha maswali.

KWA MATUMIZI YA MTIHAINI

SWALI	UPEO	ALAMA
1. UFAHAMU	15	
2. UFUPISHO	15	
3. MATUMIZI YA LUGHA	40	
4. ISIMU JAMII	10	
JUMLA	80	

`

1. **UFAHAMU (alama 15)**

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali.

Ponografia ni tendo, maandishi, picha au michoro inaoonyesha au kueleza uchi wa mtu au vitendo vya ngono kwa ajili ya kuchochea ashiki ya kuifanya. Mambo haya machafu huwasilishwa ana kwa ana kupitia sinema, magazeti, vitabu, muziki, televisheni, tovuti na kanda za kunasia picha na sauti.

Ponografia imekuwepo tangu jadi, hasa katika nchi za magharibi. Lakini sasa limekuwa tatizo sugu. Hii ni kwa sababu imeenea kote ulimwenguni mithili ya moto mbugani wakati wa kiangazi. Kuenea kwake kumechangiwa na mambo kadha wa kadha. Mchango mkubwa zaidi ukiwa umetokana na kuimarika kwa vyombo vya teknolojia ya habari na mawasiliano. Hata hivyo, kazi hii hubuniwa au kutengenezwa na makundi mbalimbali ya watu. Miongoni mwa hawa ni watu wasiojali maadili. Pili, kuna wale wenye matatizo ya kisaikolojia na kijamii. Wao hutengemea na kueneza uchafu huu kwa lengo la kuvuruga maadili katika jamii au kuchukiza wanajamii waadilifu. Kundi lingine ni lile la wanaoichukulia ponografia kama nyenzo ya kutosheleza ashiki zao. Kwa mfano, baadhi ya wanamuziki hutumia **ponografia** kuvutia wateja na hivyo kuzidisha mauzo yao.

Kushamiri kwa wimbi na uonyeshaji wa ponografia kuna athari kubwa kwa jamii hasa watoto. Ingawa watu wengine hudai picha hizi haziwaathiri, upo ushahidi kuonyesha kuwa wale wanaotazama picha za ngono hupata matatizo. Lazima ieleweke kwamba kinachoonekana kwa jicho au kusikika kwa sikio huathiri fikira au hisia. Picha za matusi zinachangia kwa kiasi kikubwa kuharibu akili. Badala ya kuzingatia mambo muhimu kama vile masomo, watu huanza kutafakari mambo machafu.

Vijana wengi ni kama bendera, huyaiga wanayoyaona na kuyasikia. Hili ni tatizo linalowafanya kuacha mkondo wa maadili. Hivyo basi wengi hushawishiwa kuingilia shughuli za ngono mapema kabla hawajakomaa kimwili, kiakili na kihisia. Matokeo yake ni ukahaba, utendaji mbaya shuleni, mahudhurio mabaya darasani na mimba zisizotarajiwa. Vijana wengi huacha shule kabisa huku wengine wakiambukizwa magonjwa ya zinaa ambayo yanaweza kuwaletea mauti.

Yasemekana kuwa akili za binadamu hunasa zaidi mambo yanayowalishwa kwa picha na hivyo basi matusi haya yaweza kudumishwa katika kumbukumbu zao. Tabia mbaya kama vile ushoga, ubasha na usagaji huwa matokeo yake na hata matokeo ya vijana hugeuka wanapoanza kuiga mitindo mibaya ya mavazi yanayoanika uchi wao. Hali kadhalika, lugha, ishara na miondoko inayohusiana na ngono huibuka. Yote haya yanakinzana na desturi za mwafrika. Si ajabu visa vya ubakaji vinaongezeka kuchapo. Utazamaji wa picha chafu aghalabu huandamana na maovu mengine kama vile unywaji pombe na matumizi ya vileo ambavyo huchochea uchu wa ngono na kuibua tabia za kinyama.

Kuendelea kuzitazama picha hizi huzifanya nishai na hisia za watu kuwa butu, huondoa makali kiasi kwamba hata katika uzima mtu hupoteza mhemko na kugeuzwa kuwa mtegemezi wa ponografia. Tatizo hili linaenea kwa vishindo mjini na vijini. Ipo haja ya dharura kuikinga jamii kutokana na malezi haya yasiyo na kizuizi.

Kuuongeza ufahamu wa umma wote kuhusu uovu wa picha hizi, watu wazima kuwajibika kwa kuwalinda na kuwahimiza vijana kuhusu maovu haya na wale wenye midahilishi, video na sinema kutowaruhusu vijana kutazama uchafu huu kunaweza kuwa maana ya kuyakinga au hata kuyaepuka madhara ya ponografia. Ni sharti pia sheria izuie na kupiga marufuku utengenezaji na uenezaji wa

upungufu huu. Bila shaka, sheria na hatua kali ziweze kuchukuliwa dhidi ya waivunjao. Hali kudhalika, wazazi wasijipweteke tu bali wawaelekeze watoto wao ipasavyo na kila mtu alitekeleze jukumu lake.

Maswali

(a) Yape makala uliyosoma anwani mwafaka. (alama 1)

_____

(b) Toa sababu za kusambaa kwa uchafu unaozungumziwa katika taarifa. (alama 2)

_____

_____

_____

_____

(c) "Bendera hufuata upepo." Thibitisha ukweli wa kauli hii kulingana na makala. (alama 1)

_____

_____

(d) Ponografia huchangia madhara mengi hasa miongoni mwa vijana. Taja **manne**. (alama 4)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

(e) Ni hatua zipi zinazofaa kuchukuliwa dhidi ya aina ya uozo unaozungumziwa na mwandishi? (alama 4)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

(f) Fafanua msamiati huu kimuktadha. (alama 3)

(i) Uchu

_____

(ii) Wasijipweteke

_____

(iii) Kuwa butu

_____

2. **UFUPISHO (alama 15)**

Soma makala yafuatayo kasha ujibu maswali.

Sisi vijana wa Kenya inatupasa tuwajibike kufanya kazi kwa bidii, na kwa dhati ya mioyo yetu ili tuweze kupata ufanisi, uwezekano wa kuinua nchi yetu katika kiwango cha juu. Tukumbuke, "Ajizi, ni nyumba ya njaa." Kwa hivyo basi haifai kulaza damu ikiwa matatizo nchini mwetu yametuzonga. Lazima tufanye kazi kwa busara, adabu njema na jitihada kwa moyo mmoja. Sharti tutilie maanani zaidi elimu ya vijana na watu wazima, kilimo, uchumi na amani katika nchi yetu. Tunahitaji taifa lenye watu walioelimika, kwani bila elimu itakuwa vigumu sana kuweza kutekeleza mipango mbalimbali ya maendeleo. Tupende tusipende lazima tuzidishe mazao shambani, kwani kila kukicha idadi ya watu inaongezeka. Ni sharti tuweze kujitosheleza katika vyakula. Zaidi ya hayo pia lazima tujishughulishe na biashara ambapo kwa sasa ni wakenya wachache sana ambao wanatambua umuhimu wa biashara. Wengi ni wale wenye mawazo ya kwamba, lazima kila mmoja aajiriwe maishani. Yatupasa tujitahidi kuleta uchumi katika mikono ya wananchi wa Kenya badala ya kuwaachia wengine ambao hawahusiki.

Mafunzo tunayopata majumbani, shuleni na hata katika jamii, lazima yatuwezeshe kutambua mbinu za kupitia. Tunahitaji elimu tambuzi ambayo itamfanya mwanakenya kujua wajibu wake katika jamii. Tumesinywa na elimu pumbao; inayotupumbaza na kutufanya tusione mbele. Sisi vijana tukiwa viongozi wa siku zijazo, "Utengano ni uvundo!! Lugha ya taifa ndicho chombo cha pekee ambacho kinatuunganisha na kuweza kutuwasilishia mapendeleo, mawaidha na hisia zetu. Kukosa ndiko kibinadamu, wakati tunapokosea, lazima tukubali tumekosa na kufanya masahihisho mara moja kwani, "Usipoziba ufa, utajenga ukuta." Tusikasirike kwa sababu tumesahihishwa makosa yetu na wenzetu. Lazima tujitoe mhanga na kupigania nchi yetu tukiwa wazalendo halisi.

Sisi tukiwa vijana sharti tujihusishe na kuyangalia matatizo ya nchi, pia kutafuta njia za kutatua matatizo hayo. Siku zote tutekeleze nidhamu. Ni jambo la kusikitisha kwamba sisi vijana twashitumiwa mara kwa mara kwa kutokuwa na nidhamu shuleni na manyumbani mwetu. Utamaduni wa asili unakariri sana tuwe na nidhamu shuleni na majumbani mwetu. Ili watu waweze kuishi maisha bora na kuwa na maendeleo, amani na upendo, lazima tuwe na bidii, ushirikiano mwema na kuchagua viongozi wenye mioyo ya maendeleo. Tukiwa na viongozi ambao hawajishughulishi na maendeleo, basi tutabaki nyuma kama mkia siku zote. Bahati mbaya ni kwamba wananchi wengi siku hizi huchagua viongozi wao kwa kufuata ukoo ama kama kwa utajiri wake. Kwao hivyo basi ni vyema kuwachagua viongozi kutokana na ufanisi wanaoweza kuleta bali si kwa kutegemea utajiri ama ukoo.

Maswali.

(a) Katika aya ya kwanza mwandishi anawahimiza vijana kufanya nini ili kuleta maendeleo? (maneno 50) (alama 7)

Matayarisho.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Nakala safi.

(b) Kwa mujibu wa taifa ni mambo gani yaliyochangia kuzorota kwa maendeleo nchini Kenya? (maneno 60) (alama 8)

Matayarisho.

Nakala safi.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. **MATUMIZI YA LUGHA. (alama 40)**

(a) Taja na utofautishe vipasuo vya ufizi. (alama 2)

_____

_____

(b) Fafanua maana ya istilahi **neno** kama kipashio cha lugha. (alama 1)

_____

(c) **Eleza matumizi ya 'ku' katika sentensi:** (alama 2)
Sikumweleza alivyoeleza namna ya kuwatanza mbwa wake.

_____

_____

(d) **Tambua na ueleze aina za vivumishi katika sentensi ifuatayo.** (alama 2)
Mwanafunzi mkongwe amepewa tuzo kwa kuwa hodari masomoni.

_____

_____

(e) **Tofautisha vitale hivi kwa kuvitungia sentensi.** (alama 2)
Jua
Chua

_____

_____

(f) **Andika katika ukubwa wingi.** (alama 2)
Mzee huyu ana wake wengi.

_____

_____

(g) **Andika kwa kinyume ukizingatia maneno yaliyopigiwa mstari.** (alama 2)
Hamusi alikunja nguo alizokuwa ameanika.

_____

_____

(h) **Andika tena sentensi ifuatayo ukifuata maagizo uliyopewa.** (alama 2)
Kama wanafunzi hawamthamini mwalimu hawawezi kufaulu katika masomo.
(Anza: Ni vigumu …)

_____

_____

(i) **Andika sentensi ifuatayo katika kauli ya kutendewa.** (alama 2)
Mavu hawa wamemsumbua Nyatogo kwa muda mrefu.

_____

_____

(j) Tunga sentensi ukitumia nomino dhahania inayotokana na neno jengo**.** (alama 2)

_____

_____

(k) **Onyesha maana ya 'Po' katika sentensi hii:** (alama 2)
Nilipofika nilimwona pale alipokuwa amesimama.

_____

_____

(l) **Yapange maneno haya katika ngeli zake.** (alama 1)
Neno
Mate

_____

_____

(m) **Akifisha sentensi ifuatayo.** (alama 2)
baba alimwambia asha utaenda shuleni utake usitake.

_____

_____

(n) **Changanua sentensi ifuatayo ukitumia muundo wa jewali:** (alama 4)
Mkulima ambaye ni mzembe amepata hasara kubwa.

_____

_____

_____

_____

(o) Herufi kubwa hutumiwa mwanzoni mwa sentensi: Onyesha matumizi mengine mawili ya herufi kubwa huku ukitolea mifano. (alama 2)

_____

_____

(p) **Tumia – ndi pamoja na viashiria vya ngeli kujaza mapengo.** (alama 1)

Wewe _____ ninayekutafuta.

Nyinyi _____ mnaoongoza

(q) **Bainisha vishazi katika sentensi ifuatayo.** (alama 2)
Mkulima aliyepanda wakati ufaao amepata mavuno mazuri.

_____

_____

(r) **Tofautisha maana:** (alama 2)
(i) Ningekuwa na uwezo ningesafiri kwenda nga'mbo.
(ii) Ningalikuwa na uwezo ningalisafiri kwenda nga'mbo.

_____

_____

(s) **Ainisha viambishi katika neno:** (alama 2)
Kujidhiki

_____

_____

(t) Bainisha shamirisho katika sentensi ifuatayo: (alama 3)
Asha alimbebea mwalimu mzigo kwa gari.

_____

_____

_____

4. **<u>Isimu Jamii. (alama 10)</u>**
(a) Eleza maana ya sajili. (alama 2)

_____

_____

_____

_____

(b) Fafanua umuhimu wa sajili, katika jamii. (alama 8)

_____

_____

_____

_____

102/1
KISWAHILI
KARATASI 1
INSHA
JULAI/AGOSTI 2017
MUDA: SAA $1^3/_4$

SCHOOL BASED FORM 4 EXAM - 2017
HATI YA KUHITIMU ELIMU YA SEKONDARI KISWAHILI

Maagizo

(a) Andika Insha **mbili**. Insha ya kwanza ni ya **lazima**.

(b) Kisha chagua Insha nyingine moja kati ya hizo tatu zilizobakia.

(c) Kila Insha isipungue maneno **400**.

(d) Kila Insha ina alama **20**.

(e) Kila Insha lazima iandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

(f) Karatasi hii ina **kurasa 2** zilizopigwa chapa.

(g) Watahiniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

`

1. **LAZIMA**
Mwandikie barua mhariri wa Gazeti la Baraka ukimweleza sababu za watoto wengi katika kauti yako kuacha shule na kujiingiza katika ajira za mapema.

2. Vipakatalishi vimeleta manufaa mengi nchini .
Fafanua.

3. Andika insha itakayothibitisha ukweli wa methali:\
Mcheka kilema hafi bila kumpata.

4. Andika kisa kitakachoanzia kwa maneno yafuatayo:
Kushoto kulikuwa na jitu la miraba minne ambalo lilitema cheche za matusi ungedhania ni karakana …

102/3
KISWAHILI
KARATASI 3
FASIHI
JULAI / AGOSTI 2017
MUDA: SAA $2^1/_2$

SCHOOL BASED FORM 4 EXAM - 2017
HATI YA KUHITIMU ELIMU YA SEKONDARI KISWAHILI

Maagizo

(a) Jibu maswali manne pekee.
(b) Swali la kwanza ni la lazima.
(c) Maswali mengine matatu yachaguliwe kutoka sehemu zilizosalia yaani.
(d) Usijibu maswali mawili kutoka sehemu moja.
(e) Kila swali lina alama ishirini **(20)**
(f) Majibu yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.
(g) Karatasi hii ina **kurasa 4** zilizopigwa chapa.
(h) Watahiniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

`

SEHEMU A
MSTAHIKI MEYA (TIMOTHY M. AREGE)
SWALI LA LAZIMA.

1. 'Hawa wanaotaka uwasikilize ni mzizi wa vizazi vya kesho!' …
   (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
   (b) Eleza tamathali ya usemi iliyotumika katika dondoo hili. (alama 2)
   (c) Mstahiki Meya anatumia hila kujiimarisha uongozini. Dhibitisha. (alama 14)

SEHEMU B
KIDAGAA KIMEMWOZEA (K. WALIBORA)
Jibu swali la 2 au 3.

2. "… akadhukuru jinsi alivyopigwa na kibuhuti… Akakumbuka jinsi yule banati alivyoendelea kusimulia mambo yaliyokuwa yamejiri tangu ..."
   (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
   (b) Eleza tamathali ya usemi iliyotumika katika muktadha huu. (alama 2)
   (c) Changanua changamoto zinazowakabili wanafunzi vyuoni na watoto walio na umri wa kuwa shuleni. (alam 14)

3. Umasikini ni donda sugu linaloathiri wahusika viwayani.
   Jadili changamoto zinazotokana na umaskini. (alama 20)

SEHEMU C
DAMU NYEUSI NA HADITHI NYINGINE (KEN WALIBORA NA SAID A. MOHAMED)
Jibu swali la 4 au 5.

4. Mwana wa Darubini (Kristina Mwende Mbai)
   "Ulijuaje alikuwa anaangalia kwetu?"
   (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
   (b) Hadithi hii inaonyesha matatizo ya kijamii. Fafanua. (alama 8)
   (c) Mwanamke amesawiriwa kama kiumbe duni. Dhibitisha kauli hii kwa mujibu wa hadithi hii. (alama 8)

5. Ukidokeza mifano mwafaka, fafanua mambo yanayowatumbukiza vijana katika matatizo Kwa kurejelea diwani ya Damu Nyeusi. (alama 20)

SEHEMU D - USHAIRI.
Jibu swali la 6 au 7.

6. **Soma ushairi ufuatao kasha ujibu maswali.**

Nakutubu maandiko, yafike hadi mliko,
Musomeni kwa mwamko, ujumbe uwe zinduko,
Shereheni pa maviko, ama kokote mwendako,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Huku kwetu tuliko, hatuishi unguliko,
Tuna watu wa vituko, watutiao sumbuko,
Wanao utundu foko, na ufakiri wa mbeko,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Yaletayo sikitiko, kwao ni mitimbwiriko,
Hata kuvuta tumbako, wakukalia kitako,
Wape nasaha zako, watasema 'nenda zako,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Ungawambia waliko, kuna moto na muwako,
Wataangu kicheko, ‘kisema ‘shauri yako’,
Hadi yajiri mauko, nadama na fadhaiko,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Wanena michavuko, maneno yaso mashiko,
Wakizua gawanyiko, kwayo mawio matamko,
Hawajali sokomoko, ziletazo hangaiko,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Kumanga huku na huko, kama majibwa koko,
Na kuiba kwenye soko, ndiko wakugitariko,
Wachapwechapwe viboko, wapate misawajiko,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Msingoje ongezeko, huna ndo’ wangu mfiko,
Sijanena miropoko, nimenadi badiliko,
Tuwe waso tukutiko, tusipende machafuko,
Kuna watu vitokoko, hawendi ela kwa mboko.

Maswali.

(a) Shairi hili ni la aina gani? (alama 2)
(b) Eleza toni la ushairi huu? (alama 2)
(c) Taja sifa **tatu** za kiarudhi katika shairi hili. (alama 3)
(d) Shairi hili ni la bahari gani? Taja **mbili**. (alama 2)
(e) Andika ubeti wa pili kwa lugha ya nathari. (alama 4)
(f) Huku ukitoa mifano **mitatu** eleza uhuru wa ushairi katika shairi hili. (alama 3)
(g) Tambua nafsi neni katika ushairi huu. (alama 2)
(h) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi. (alama 2)
    (i) Mawi
    (ii) Misawajiko

7. **Soma ushairi ufuatao kasha ujibu maswali.**

Nina tungo iso fumbo, wala sio tutumbi,
Sijapamba kama wimbo, sina raha na siimbi,
Nayaamba hayo mambo, kukuhaza zenye umbi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

Toka miyaka ya kitambo, twakuona tu mlumbi,
Tena una majigambo, kwamba wewe ndiwe jimbi,
Hali miji na viambo, barabara ni za vumbi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

Siku zote wenda ng’ambo, watumia ngwenje tumbi,
Hili ‘sielewe kombo, hela zako hatuombi,
Tuchimbie hata lambo, tupe maji si vitimbi,
Hatutaki usombombi koma siasa za vumbo.

Kwetu sisi kuna mwambo, ya chakula tuna ngambi.
Nawe hapo una jambo, kama samaki mnyimbi,
Sipojifunga masombo, likungojalo siambi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

Kubuniwa kwa majimbo, ni tulizo kwa kitambo,
Utazuka mwenye tumbo, ahadi nazo kivumbi,
Ukikwisha tega chambo, cha kufwata ni unyambi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

Hino mbiu ya mgambo, na kisogo sikurambi,
Tendo liwe ndo' ulimbo, sio pombe za uhambi,
Situpe hata kilimbo, tumeshazira ugimbi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

Nimekwisha jaza gombo, kwa uneni uso dhambi,
Fikiria haya mambo, kwani si usakubimbi,
Jua kura ndiyo fimbo, achezaye hula mumbi,
Hatutaki usombombi, koma siasa za vumbo.

(Malenga wa Ghuba. Fred Obondo)

(a) Taja na ueleze bahari mbili za shairi hili. (alama 2)
(b) Eleza umbo la shairi hili. (alama 4)
(c) (i) Kwa kutolea mifano eleza aina mbili za uhuru wa kishairi katika shairi hili.(alama 3)
(ii) Onyesha jinsi kibali ulichotaja hapo juu kulivyotumika kukidhi mahitaji ya kiarudhi. (alama 3)
(d) Eleza toni ya ushairi. (alama 2)
(e) Kwa kutolea mfano eleza tamathali ya usemi iliyotumika. (alama 2)
(f) Tambua nafsi neni katika ushairi huu. (alama 2)
(g) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika shairi: (alama 2)
(i) Usombombi
(ii)Lambo

SEHEMU E
FASIHI SIMULIZI
Jibu swali la 8.

8. (a) Eleza maana ya ngomezi. (alama 2)
(b) Eleza udhaifu wa ngomezi. (alama 4)
(c) Linganisha na ulinganue ngoma na ngomezi. (alama 8)